

Модуль 2. Система охорони інтелектуальної власності

Тема 5. Право інтелектуальної власності: нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності

До нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності прийнято відносити топологію (топографію) інтегральних мікросхем, ноу-хау та захист від недобросовісної конкуренції, а також всі інші права, які відносяться до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній галузях.

Звісно, стосовно останніх об'єктів є полеміка та різні точки зору, проте в статті 2 Засновницькій Конвенції Всесвітньої організації інтелектуальної власності наголошується, що до інтелектуальної власності відносяться права на ці об'єкти.

Оцінка нетрадиційних об'єктів ІВ має свої особливості, і слід вказати, що практики та робіт з оцінки зазначених об'єктів практично немає. Проте, існуючий інструментарій та загальна методологія оцінки майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності дозволяють проводити такі роботи.

Нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності є правовими категоріями, що за останній період були обділені увагою науковців щодо дослідження їх проблематики, тому проведення комплексного та повного дослідження нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності забезпечить можливість розроблення ефективного механізму реалізації та захисту прав щодо їх належного використання. Метою статті є проведення комплексного аналізу наукових досліджень, що стосуються підходів до визначення поняття нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності. Об'єктом дослідження є нормативно-правова база, що регулює правову охорону нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності. Предметом дослідження є правові засади охорони нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності. До методів дослідження, використаних у статті, можна зарахувати метод історичного аналізу системний метод порівняльно-правовий метод, формально-логічний метод, соціологічний метод та інші. Аналіз наукового відкриття як об'єкта інтелектуального права свідчить про багатоскладовість шляху визнання наукового відкриття. Спільні риси, які простежуються в інституті авторського права та інституті права на наукове відкриття, полягають у появі авторських публікацій, наукових статей або відповідних монографій стосовно наукового відкриття. Водночас важко переоцінити роль норм інституту патентного права, особливо після виникнення на базі вже зареєстрованого наукового відкриття нових патентно здатних рішень у вигляді винаходів. Саме до них вже повною мірою буде застосовуватись процедура оформлення й отримання охоронних документів на їх подальше використання. Але власне процедура наукової експертизи, реєстрації і визнання наукового відкриття на державному рівні забезпечується саме застосуванням відповідних норм інституту права на наукове відкриття. І норми жодного іншого інституту права не можуть забезпечити належне виконання завдань, які постають перед цим інститутом, оскільки саме норми права на наукове відкриття забезпечують найефективніше досягнення поставлених перед цим інститутом цілей, досягнення яких стане запорукою його успішного функціонування.

У сучасних умовах майже повної інтелектуалізації економіки нашої держави знання та інформація перетворилися на рушійну силу здійснення інноваційного розвитку держави, розумова та творча діяльність отримала статус пріоритетної стратегічної діяльності, а проблеми охорони об'єктів інтелектуальної власності, зокрема нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності, мають першочерговий характер як для конкретно визначених держав, так і для світового товариства загалом. Для зростання економічного потенціалу нашої держави необхідна наявність ефективного та дієвого

механізму захисту прав інтелектуальної власності, в тому числі прав інтелектуальної власності на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності. Питання щодо різних аспектів правової охорони різноманітних нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності досліджували Г.П. Андрощук, В.С. Дроб'язко, Р.В. Дроб'язко, П.П. Крайнев, О.А. Підпригора, Б.Г. Прахов, О.Д. Святоцький, П.М. Цибульов, Т.М. Шевелева та інші науковці. Однак нині є нагальна потреба в проведенні аналізу та систематизації низки положень щодо цих об'єктів інтелектуальної власності.

Метою статті є проведення комплексного аналізу наукових досліджень, що стосуються підходів до визначення поняття нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності.

Нетрадиційні об'єкти права інтелектуальної власності являють собою одну з чотирьох відокремлених груп об'єктів права інтелектуальної власності, що викликає резонанс у сучасних наукових колах з огляду на низку причин. Важливим упущенням є той факт, що в чинному законодавстві відсутня визначення «нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності». По-різному його визначають й окремі автори.

Так, А.С. Тарасов зазначає, що «право на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності – це правова охорона таких результатів інтелектуальної діяльності як сорти рослин, топографії інтегральних мікросхем, комерційна таємниця (ноу-хау)» [1, с. 129].

Е.А. Булат стверджує, що введення терміна «нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності» має умовний характер і відображає певну недостатність правового матеріалу, необхідного для визнання цих об'єктів самостійними і традиційними об'єктами права інтелектуальної власності в цивільному праві України. На думку автора, «їх правовий режим відрізняється від режиму традиційних об'єктів, що охороняються авторським і патентним правом.

Таким чином, під нетрадиційними об'єктами інтелектуальної власності пропонуємо розуміти результат інтелектуальної діяльності як об'єкт правової охорони, який відповідає встановленим вимогам нормативно-правових актів, відрізняється від об'єктів промислової власності та об'єктів авторського права й суміжних прав, а також має відмінності у своїх видах.

Варто зазначити, що більшість авторів підручників і праць у сфері права інтелектуальної власності до визначення «нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності» підходять традиційно – шляхом простого перелічування таких об'єктів. Законодавцем у ст. 420 Цивільного кодексу України визначений перелік об'єктів інтелектуальної власності [2, с. 356], однак у нормах національного законодавства відсутня будь-яка класифікація таких об'єктів, що викликає незручності в роботі з ними.

У науковій та навчальній літературі з інтелектуальної власності об'єкти права інтелектуальної власності, як правило, поділяють на групи. Однак науковці по-різному підходять до питання класифікації таких об'єктів.

Варто сказати, що нині немає єдиної точки зору ані щодо кількості груп об'єктів права інтелектуальної власності, ані щодо того, до якої з цих груп які саме об'єкти треба зараховувати.

Так, О.А. Підпригора та О.О. Підпригора поділяють об'єкти права інтелектуальної власності на об'єкти авторського права [3, с. 31] та об'єкти промислової власності [3, с. 62].

В.С. Дроб'язко та Р.В. Дроб'язко на підставі спільних ознак виділяють чотири групи об'єктів права інтелектуальної власності, серед яких об'єкти авторського права і суміжних прав, об'єкти промислової власності, засоби індивідуалізації продукції, робіт, послуг та нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності. При цьому до останньої групи зараховано сорти рослин, породи тварин та топографії інтегральних мікросхем, а до об'єктів промислової власності – винаходи, промислові зразки, корисні моделі та комерційну таємницю [4, с. 17].

Хоча, відверто кажучи, комерційну таємницю навряд можна зарахувати до об'єктів промислової власності, оскільки цей об'єкт має певні особливості і, на відміну від винаходів, промислових зразків, корисних моделей та інших об'єктів промислової власності, не підлягає державній реєстрації. Через особливості комерційної таємниці і навіть її нетрадиційність механізм правової охорони комерційної таємниці суттєво відрізняється від механізму правової охорони об'єктів промислової власності. Крім того, в зазначеній класифікації не знайшли свого місця такі об'єкти права інтелектуальної власності, як наукові відкриття та раціоналізаторські пропозиції.

Варто сказати, що, на думку автора цієї статті, найбільш вдалою є класифікація об'єктів права інтелектуальної власності (не тільки за кількістю груп, а і за їх наповненням), проведена П.М. Цибульовим, який поділяє їх на три групи: об'єкти промислової власності, нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності, об'єкти авторського права і суміжних прав.

До нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності П.М. Цибульовим зараховано сорти рослин, породи тварин, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, комерційні таємниці, наукові відкриття та раціоналізаторські пропозиції [5, с. 56–57]. Крім того, зазначена класифікація не суперечить нормам Паризької конвенції про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р., до якої приєдналася Україна, де в переліку об'єктів промислової власності не йдеться про раціоналізаторські пропозиції, комерційну таємницю (секрети виробництва), селекційні досягнення тощо [6, с. 208].

Будь-яка власність завжди має потребу в охороні, в тому числі і власність інтелектуальна. Способи охорони прав інтелектуальної власності відрізняються від способів охорони матеріальних об'єктів. Основним способом охорони об'єктів права інтелектуальної власності є видача суб'єкту права інтелектуальної власності охоронного документа – патенту чи свідоцтва на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється [7, с. 55].

Охорона прав на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності регламентується Цивільним кодексом України, а на такі нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності, як сорти рослин та топографії інтегральних мікросхем спеціальними законами України: «Про охорону прав на сорти рослин», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем». Що ж стосується інших нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності (породи тварин, комерційні таємниці, ноу-хау, наукові відкриття, раціоналізаторські пропозиції), на цей час 35 Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 1. 2020 ще не прийняті спеціальні закони щодо їх правової охорони, хоча низка питань регулюється нормативними актами різної галузевої належності та різної юридичної сили [8, с. 91].

Варто зазначити, що охоронні документи на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності, як правило, видаються урядовими органами державного управління, до ведення яких зараховані спеціалізовані види діяльності, за напрямом яких створюються ці нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності. Законодавство України у сфері інтелектуальної власності, що стосується нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності, створювалося в умовах її незалежності, майже з чистого аркуша, тому воно не позбавлене окремих істотних недоліків, прогалин, суперечливих положень, деякі норми не узгоджені між собою тощо. Ці об'єкти входять в інститут охорони так званих «нетрадиційних» об'єктів інтелектуальної власності. Правової основи для зарахування цих об'єктів до нетрадиційних немає. Введення цього терміна має умовний характер і відображає певну недостатність правового матеріалу, необхідного для визнання цих об'єктів самостійними і традиційними об'єктами інтелектуальної власності. Їхній правовий режим відрізняється від режиму традиційних об'єктів, що охороняються авторським і патентним правом. У чинному законодавстві України про інтелектуальну власність більш вдало склалася система захисту авторських і суміжних прав.

Щодо захисту прав на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності, то її не можна визнати задовільною. З огляду на реальний стан речей, система захисту прав на

нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності, що склалася в Україні, потребує перегляду й удосконалення. Не можна стверджувати, що наша держава у цій сфері нічого не робить. Але наявні правові засоби захисту не досягають мети, не забезпечують надійного та ефективного захисту права на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності. Тільки за умови ефективної правової охорони наукових відкриттів як об'єкта інтелектуальної власності може бути забезпечене доцільне і повне використання наукового і технічного потенціалу результатів фундаментальних досліджень. Отже, аналіз наукового відкриття як об'єкта інтелектуального права свідчить про багатоскладовість шляху визнання наукового відкриття. Спільні риси, які простежуються в інституті авторського права та інституті права на наукове відкриття, полягають у появі авторських публікацій, наукових статей або відповідних монографій стосовно наукового відкриття. Водночас важко переоцінити роль норм інституту патентного права, особливо після виникнення на базі вже зареєстрованого наукового відкриття нових патентно здатних рішень у вигляді винаходів. Саме до них вже повною мірою буде застосовуватись процедура оформлення й отримання охоронних документів на їх подальше використання. Але власне процедура наукової експертизи, реєстрації і визнання наукового відкриття на державному рівні забезпечується саме застосуванням відповідних норм інституту права на наукове відкриття. І норми жодного іншого інституту права не можуть забезпечити належне виконання завдань, які постають перед цим інститутом, оскільки саме норми права на наукове відкриття забезпечують найефективніше досягнення поставлених перед цим інститутом цілей, що стане запорукою його успішного функціонування.